

Aktivitetsplan

Giftfri förskola

Inledning

I kommunfullmäktiges mål för Linköping står skrivet att alla linköpingsbor ska ges förutsättningar att leva ett hälsosamt liv och ha tillgång till ren luft, rent vatten och en giftfri miljö.

Kommunledningskontoret har genomfört en förstudie som ligger till grund för det fortsatta arbetet med att fasa ut giftiga kemikalier i vardagen. Inom ramen för förstudien har en kartläggning av kemikalier i delar av kommunens verksamheter genomförts. Kartläggningen har huvudsakligen omfattat de miljöer i de kommunala verksamheterna där små barn vistas – i förskolan.

Bakgrund

Alla varor innehåller kemiska ämnen. De ingår i de material och komponenter som varorna är tillverkade av. Kemiska ämnen kan också vara tillsatta för att uppnå vissa funktioner. Det kan vara för att göra en plast mjuk, en textil svårantändlig eller för att göra en metallyta blank. Läckage av kemikalier från en produkt kan ske vid tillverkningen av varan, när den används eller när den blir till avfall. Det råder idag stor kunskapsbrist om vilka effekter de läckande kemiska ämnena kan ha på människors hälsa och miljö men forskning har visat på ett tydligt samband mellan kemikalier och många av de folksjukdomar som ökar i samhället. Forskning har bl a visat att kemikalier kan orsaka cancer, störd hormonproduktion i kroppen och nedsatt fertilitet. Exempel på kemiska ämnen som kan spridas från varor och ge negativa effekter är mjukgörande ftalater som ofta tillsätts i plast, vissa typer av flamskyddsmedel som finns i möbler eller elektronik, och tungmetaller som exempelvis bly, som tillsätts i PVC-plast eller smycken.

Barn är mer känsliga för kemikalier och miljögifter än vuxna. Det beror bland annat på att barns kroppar inte är färdigutvecklade. Barn andas till exempel snabbare och äter och dricker mer i förhållande till sin vikt jämfört med vuxna. De utforskar dessutom sin omgivning genom att smaka och suga på saker och har en tunn och ömtålig hud. Det medför att om de utsätts för samma mängd av ett ämne som en vuxen kan de ändå påverkas mer.

Syfte

Projekt Giftfri förskola innebär en utfasning av miljögifter i förskolans inne- och utemiljö för att minska barnens exponering för dessa och bidra till en mer långsiktigt ekologisk hållbar miljö. Syftet med projektet är även att öka engagemang och kunskap om gifter i barns vardag hos beslutsfattare, förskolepersonal och föräldrar.

För att uppnå projektets syfte och mål kommer aktiviteter genomföras inom fyra fokusområden som identifierats i förstudiearbetet:

- Genomgång och rensning av produkter som kan innehålla kemikalier som inte bör finnas i barns omedelbara närhet i förskolemiljön.
- Utveckling och införande av relevanta kemikalie-

krav vid upphandling av varor och tjänster samt vid ny/ombyggnation av förskolor

- Uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekrav vid upphandling
- Kompetensutveckling för och information till beslutsfattare, personal och föräldrar rörande giftfri miljö för barn

Aktivitetsplan

Aktivitetsplanen är ett verktyg för att miljögifterna på förskolorna i Linköping ska minska. Syftet med aktiviteterna är att konkretisera de identifierade fokusområdena i förstudiearbetet till uppföljningsbara åtgärder. De flesta aktiviteter handlar om att förändra rutiner, öka medvetenheten och göra mer genomtänkta inköp framöver. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, några åtgärder kan göras direkt medan andra kommer genomföras på sikt. Aktivitetsplanen är i första hand avsedd för förskolorna i Linköpings kommun. Skolorna kommer i stor utsträckning omfattas av aktivitetsplanen eftersom t ex ramavtalen för de aktuella varugrupperna och tjänsterna används även av dem.

Fokusområde:

Genomgång och rensning av produkter som kan innehålla kemikalier som inte bör finnas i barns omedelbara närhet i förskolemiljön.

Ta fram handledning till förskolor

En viktig del för att få en giftfri närmiljö på förskolan är att se över vad som finns idag på förskolan och rensa bort sådant som barnen inte bör ha i sin omgivning och leka med. Exempel på sådant som bör rensas bort kan vara gammal elektronik eller äldre mjuka plastleksaker. En handledning med tillhörande tidsplan tas därför fram med tydliga och konkreta åtgärder för förskolepersonalen att genomföra på förskolorna. Handledningen ska sedan användas, inte bara under projektiden, utan löpande i den ordinarie verksamheten. Handledningen bör aktualitetsprövas minst en gång per mandatperiod.

Ansvarig: Projektledare vid Utbildningskontoret tar tillsammans med referensgrupp av förskolechefer fram handledning. Förskolechefer ansvarar för spridning och användning.

Tidsplan: Material tas fram första halvåret 2015. Genomgång och rensning sker under 2015.

Tydliggöra rutiner för städning

Många kemikalier i sakerna omkring oss släpper från materialet och samlas i dammet, därför är bra städning en viktig del i arbetet för giftfria förskolor. En grund för en väl fungerande städning är ett välarbetat upphandlingsunderlag. Det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning där det framgår vad städfirman respektive verksamheten ska göra. På så sätt säkerställs att inget faller mellan stolarna och att lokalerna städas på ett tillfredsställande sätt. Det är förskolechefen eller delegerad persons ansvar att se till att lokalerna och inventarierna är rena och välskötta. Det är därför viktigt med rutiner för att följa upp städningen, både den egna och den som städfirman utför.

Ansvarig: Förskolechef med stöd av utbildningskontoret

Tidsplan: Löpande.

Inventera golven i kommunens förskolor

Äldre PVC-golv kan innehålla blyföreningar som stabilisatorer i materialet och mjukgörande ftalater som idag är förbjudna att använda. För att få en bild av hur stor förekomsten av äldre PVC-golv, lagda innan år 2000, är på förskolorna ska en inventering av golven göras. Ytterligare utredningar behöver göras innan beslut om att eventuellt byta ut golven tas.

Ansvarig: För samordning av inventering: Projektledare, Utbildningskontoret. För inventering: Fastighetsägarna.

Tidsplan: Framtagande av inventeringsmall samt kommunikation med fastighetsägare sker under första halvåret 2015. Inventering startar under andra halvåret 2015.

Fokusområde:

Utveckling och införande av relevanta kemikaliekra- v vid upphandling av varor och tjänster samt vid nylombbyggnation av förskolor

Ta fram inköpsguide till inköpsansvariga

För att underlätta för förskolepersonal m fl som gör inköp ska en inköpsvägledning tas fram. Vägleddningen ska innehålla generell information som är bra att känna till vid

inköp och konkreta råd att tänka på. Den ska också innehålla information om ämnena och kemikalierna som ska undvikas och en förteckning över olika miljömärkningar.

Ansvarig: Projektledare, Utbildningskontoret, tar tillsammans med referensgrupp av förskolechefer samt representant från Upphandlingscenter fram inköpsvägledningen. Upphandlingscenter samt förskolechefer ansvarar för att den sprids och används.

Tidsplan: Inköpsguide tas fram under första halvåret 2015.

Precisera miljökraven i framtida upphandlingar

I alla upphandlingar som görs ställs det miljökrav. Dessa krav behöver skärpas upp när det gäller kemikaliekra-
ven inom produktgrupper för barn. I upphandling till förskolor ska Konkurrensverkets¹ miljökrav användas där det är möjligt. Det gäller både varor som t ex leksaker och tjänster som t ex städning. När Konkurrensverkets regeringsuppdrag att ta fram upphandlingskriterier för Giftfri förskola är klart², ska dessa användas. Under 2015 kommer nya ramavtal för produktgrupperna leksaker, hobbymaterial och köksutrustning tecknas. I arbetet med dessa kommer, förutom referensgrupp, projektledaren för Giftfri förskola delta för att bistå med kompetens om kemikalier i varugrupperna.

Ansvarig: Utbildningskontoret, Upphandlingscenter

Tidsplan: Löpande

Bygga giftfria förskolor

Vid nyproduktion av förskolor ska som lägst kriterierna för nivå silver, Miljöbyggnad enligt Swedish Green Council, följas. Klassningen ställer krav på energiförbrukning, kemikalieanvändning och flera andra aspekter kring inomhusmiljön. Kravet innebär att inga förskolor byggs där byggvarorna inte är dokumenterade i ett bedömnings-system och utfasningsämnen enligt KEMI:s kriterier förekommer endast i mindre omfattning och är dokumenterade i en avvikelislista. Ämnen som har hormonstörande egenskaper är enligt Kemikalieinspektionen utpekade som utfasningsämnen men i dagsläget saknas klassificering för att fastställa dessa egenskaper i kemikalielagstiftningen. Därför ska försiktighetsprincipen tillämpas vid byggandet av förskolor i Linköpings kommun och de hormonstörande ämnen som är upptagna på den s k SIN-listan inkluderas som utfasningsämnen.³

¹ Fr o m 1/7 2014 blev miljöstyrningsrådet en del av Konkurrensverket och deras verksamhet för hållbar upphandling finns nu där.

² Resultat av uppdrag ska redovisas till regeringen i maj 2015.

³ SIN-listan (Substitute It Now!) är en förteckning över särskilt farliga ämnen som är utvalda utifrån kriterierna för särskilt farliga ämnen (SVHC) i den europeiska lagstiftningen REACH. Bakom listan står det internationella kemikalieseekretariatet ChemSec som drivs av europeiska miljöorganisationer.

Kraven vid nybyggnation ska vara gällande för miljön både inomhus och utomhus på förskolorna.

Ansvarig: Utbildningskontoret

Tidsplan: Löpande

Välja rätt material vid ombyggnad

Vid beställning av funktionsförändringar och underhåll av förskolelokaler ska endast byggvaror utan utfasningsämnen enligt KEMI:s kriterier eller hormonstörande ämnen upptagna på SIN-listan användas i så stor utsträckning som möjligt. Rätt produkter kan väljas utifrån bedömningssystem som BASTA-registret, SundaHus, Byggvarubedömningen eller annat av utbildningskontoret godkänt system. Kraven gäller materialval både inomhus och utomhus på förskolorna. Linköpings kommun ska även verka för att fastighetsägarna strävar efter medvetna materialval vid underhåll av sina fastigheter där förskoleverksamhet bedrivs.

Ansvarig: Utbildningskontoret

Tidsplan: Löpande

Sträva efter mer ekologisk mat

Enligt samverkansprogrammet "Höjda ambitioner för Linköping" ska andelen ekologisk mat som köps in ligga i överkant i jämförelse med andra kommuner och etappmål för mandatperioden ska upprättas. Idag är all mjölk som serveras på de kommunala förskolorna och skolorna ekologisk. Utöver mjölken är minst 15 % av de livsmedel som serveras i de kommunala förskolorna/skolorna ekologiska. En utredning ska genomföras rörande vilka ekologiska livsmedel som bör prioriteras vid inköp.

Ansvarig: Utbildningskontoret

Tidsplan: Utredning genomförs under 2015.

Fokusområde:

Uppföljning av ställda miljö- och kemikaliekraav vid upphandling

Ta fram uppföljningsplan i samband med teckning av ramavtal

För att kontrollera att uppställda miljö- och kemikaliekraav följs behövs en uppföljning av genomförda upphandlingar. I samband med att nya ramavtal tecknas för

varugrupper till förskolor kommer även tillhörande uppföljningsplan tas fram.

Ansvarig: För framtagande av uppföljningsplan: Utbildningskontoret tillsammans med Upphandlingscenter. För sammanställning av uppföljning: Utbildningskontoret

Tidsplan: Löpande

Fokusområde:

Kompetensutveckling för, och information till, beslutsfattare, personal och föräldrar rörande giffri miljö för barn

Utbilda förskolepersonal

I samband med att handledningsmaterial för en Giffri förskola delas ut till förskolorna kommer utbildningstillfällen om kemikalier i vardagen anordnas för förskolepersonalen. Utbildningstillfällen bör sedan anordnas löpande för att nå ut till ev ny personal samt att bibehålla kompetens. Utbildning och information om ämnet är viktigt för att förskolepersonalen ska känna sig trygga med att själva inventera och rensa ut material som kan innehålla farliga kemikalier och även fortsättningsvis långsiktigt arbeta för en giffri miljö på förskolan. Minst en representant per förskola ska genomgå utbildning.

Ansvarig: Projektledare, Utbildningskontoret.

Tidsplan: Utbildningar anordnas under 2015. Vidare bör utbildningar anordnas löpande.

Anordna utbildning om kemikalier i byggmaterial

För att stärka kompetensen inom området kemikalier i byggmaterial och för att ställa tydliga miljökrav vid ny/ombyggnation av förskolor ska seminarium i ämnet anordnas. Seminariet är riktat till kommunens lokalplanerare samt lokalstrateger.

Ansvarig: Projektledare, Utbildningskontoret

Tidsplan: Seminarium om kemikalier i byggmaterial anordnas i mars 2015. Vidare bör utbildningar i ämnet anordnas löpande.

Informationsspridning

För att sprida information om kommunens arbete för en giffri förskola samt för att öka medvetenheten hos

föräldrar med flera om ämnet kommer informationsträffar hållas på de öppna förskolorna i kommunen. Det material som tas fram i samband med projektet kommer även finnas tillgängligt på kommunens hemsida samt finnas tillgängligt på kommunens informationskontor. Avsikten är att sprida information om projektet kommunalt, regionalt och nationellt.

Ansvarig: Utbildningskontoret

Tidsplan: Informationsträffar anordnas under 2015. Hemsidan uppdateras löpande.

Uppföljning aktivitetsplan

Uppföljning och avstämning av aktiviteterna kommer göras under vintern 2015/2016.

Framtagande av en långsiktig uppföljningsplan med tillhörande indikatorer kommer att ske i början av 2016. Genomförd uppföljning, förslag på långsiktig uppföljning samt förslag på vidare arbete redovisas till barn- och ungdomsnämnden samt kommunstyrelsen. Utbildningskontoret ansvarar för att uppföljningen genomförs.

Aktivitetsplan Giftfri förskola

Utbildningskontoret

Fastställd av barn-
och ungdomsnämnden
den 19 mars 2015.

